

بررسی رابطه نرخ بازده دارایی (ROA) با عوامل داخلی و خارجی در بانکداری اسلامی ایران (مطالعه موردی بانک صادرات از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵)

مهدی مجاهد^۱

چکیده

سودآوری از جمله عوامل تأثیرگذار در ارزیابی عملکرد بانکها به حساب می‌آید. به طور کلی، عوامل مؤثر بر سودآوری بانکها را می‌توان به عوامل داخلی (تحت کنترل مدیریت بانکها) و عوامل خارجی (خارج از کنترل مدیریت بانکها) تقسیم نمود. هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی رابطه‌ی نرخ بازدهی دارایی‌ها (معیار سودآوری بانک) با عوامل داخلی و خارجی در بانکداری اسلامی صادرات ایران می‌باشد. بازده دارایی‌ها، توانایی بانک را در ایجاد سود با توجه به میزان سرمایه‌گذاری انجام شده در بانک، اندازه‌گیری می‌کند و از تقسیم سود خالص عملیاتی بنگاه بر منابع به‌کار گرفته شده به دست می‌آید. اعتبار بازده دارایی‌ها، به اندازه‌گیری مناسب سود و دارایی‌های مورد استفاده بانک بستگی دارد. فرضیه‌ی اول پژوهش (رابطه‌ی مثبت عوامل داخلی بانکداری اسلامی با بازده دارایی) تأیید نگردیده و رابطه مذکور، یک رابطه‌ی منفی است. اما فرضیه‌ی دوم (رابطه‌ی منفی عوامل خارجی بانکداری اسلامی با بازده دارایی) با توجه به نتایج این تحقیق، تأیید می‌شود. روش تحقیق در این پژوهش، از نوع روش توصیفی - تحلیلی است. به لحاظ ارتباط بین متغیرها، پژوهش حاضر از نوع همبستگی و زیرشاخه‌ی تحلیل رگرسیون می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی بانک صادرات ایران و قلمرو زمانی آن نیز سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵ می‌باشد.

کلیدواژه‌گان: نرخ بازده دارایی، عوامل داخلی، عوامل خارجی، بانکداری اسلامی، بانک صادرات ایران.

---

^۱. دانش پژوه ارشد اقتصاد جامعه المصطفی. Mahdimojahed@yahoo.com

مقدمه

بانک‌ها به‌ویژه در ایران، بدنه اصلی بازارهای مالی را به خود اختصاص می‌دهند به طوری که حجم منابع مالی جریان یافته به بازار سرمایه فقط سه درصد منابع جریان یافته به بازار پول است (زنوز، ۱۳۹۱: ۳۰). امروزه در مقایسه با دو بخش دیگر اقتصاد (صنعت و کشاورزی)، سهم قابل توجهی از کل اقتصاد به بخش خدمات تعلق داشته و در بخش خدمات نیز بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری از نقش برجسته و متمایز برخوردارند. بانک‌ها از طریق رابطه‌ی نزدیکی که با مراجع نظارتی و دولت‌ها دارند و مقرراتی که دولت‌ها در مورد آن‌ها وضع می‌کنند نقشی اساسی را در حفظ اعتماد عمومی به سیستم پولی ایفا می‌کنند. به این ترتیب، نسبت به سلامت اقتصادی بانک‌ها به ویژه توانایی پرداخت تعهدات، نقدینگی و میزان نسبی ریسک (خطری) که متوجه عملیات گوناگون آن‌هاست علاقه‌ای فراگیر و قابل توجه وجود دارد. از آن جایی که عوامل بسیاری با بانک‌ها در ارتباط است، این است که رابطه‌ی نرخ بازده دارایی‌ها^۱ (سودآوری) با عوامل داخلی^۲ و خارجی^۳ بانک‌ها چگونه خواهد بود؟

یکی از معیارها و شاخص‌های اصلی سنجش سودآوری بانک که منشأ آن دارایی‌های بانک می‌باشد بازده دارایی است. بازده دارایی، یعنی توانایی بانک در کاربرد تمام منابعی است که در اختیار دارد. همچنین، در رابطه با استفاده از دارایی‌ها در جهت تولید سود (دارایی‌های مولد) به ما می‌دهد که از طریق تقسیم سود سالیانه به کل دارایی محاسبه می‌شود.

عوامل خارجی مانند نرخ تورم^۴، تولید ناخالص داخلی^۵ و نرخ سود^۶ عواملی هستند که از کنترل مدیریت بانک خارج است. این عوامل شرایط حاکم بر اقتصاد کشور و صنعت

^۱ - Return on Asset

^۲ - Internal factors

^۳ - External factors

^۴ - Inflation rate

^۵ - Gross domestic product (GDP)

^۶ - Interest rate

بانکداری می‌باشد. متقابلاً عوامل داخلی مانند نسبت‌های نقدینگی و عملیاتی عواملی هستند که زیر نظر مدیریت بانک هستند و قابل کنترل می‌باشند. در صورتی که این عوامل به صورت بهینه توجه شود می‌تواند بازدهی مطلوب و در نتیجه سودآوری در دارایی‌ها را شاهد باشیم. این بازدهی می‌تواند برای بانک صادرات ایران که نماد تأمین مالی در بخش تخصصی صادرات کشور صورت می‌گیرد، بسیار ارزشمند و هدفمند باشد.

۱- پیشینه پژوهش

باقری (۱۳۸۵)، در تحقیقی با عنوان «تحلیل عوامل داخلی و خارجی بانک‌ها بر سودآوری بانک رفاه» با استفاده از تحلیل رگرسیون پرداختند که در آن مدیریت هزینه تأثیر مثبت و معناداری بر سودآوری دارد. در میان عوامل بیرونی، رشد اقتصادی نیز اثر مثبتی بر سودآوری بانک دارد و از طرف دیگر نرخ تورم، با یک معنی داری پایین اثر معکوسی بر سودآوری داشته است.

نبی و دیگران (۱۳۸۸)، در پژوهش خود به روش پانل دیتا با عنوان «مطالعه تطبیقی بانکداری اسلامی و سنتی (با رویکرد سودآوری) بر اساس سه مدل «NIM, ROE, ROA» به این نتیجه رسید که شاخص‌های سودآوری (NIM, ROE, ROA) در بانکداری سنتی مالزی، از نظر متغیرهای نسبت تسهیلات به دارایی‌ها و نسبت هزینه‌های غیربهره‌ای به کل دارایی‌ها از برتری مطلوبی برخوردار است. این در حالی است که ارزش دارایی‌های بانک‌های اسلامی مالزی که معرف اندازه بانک‌ها است بر سودآوری آن‌ها تأثیر مثبت و معناداری داشته که در مورد بانک‌های ایرانی چندان صادق نیست.

نوری بروجردی و دیگران (۱۳۸۹)، از روش پانل دیتا تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر سودآوری از سه بعد دارایی‌ها، تسهیلات اعطایی و سپرده‌ها» دریافتند که رابطه معکوس و معناداری بین تمرکز و سودآوری بانک‌ها وجود دارد. در خصوص سایر عوامل نیز کارایی، سرمایه، سطح درآمد ملی و نرخ بهره رابطه مستقیمی با سودآوری بانک‌های دولتی دارد در حالی که اندازه بانک رابطه معکوسی با سودآوری دارد.

دارایی و مولایی (۱۳۹۰)، از روش تحلیل رگرسیون تحقیقی با عنوان «بررسی اثر متغیرهای نقدینگی، تورم، حفظ سرمایه، تولید ناخالص داخلی بر سودآوری بانک ملت»

به این نتیجه رسیدند که بین نقدینگی با سودآوری بانک ملت رابطه معناداری وجود دارد ولی بین تورم با سودآوری بانک ملت رابطه معناداری وجود ندارد. از طرفی در زمینه رابطه بین حفظ سرمایه و تولید ناخالص داخلی بر سودآوری نمی‌توان اظهار نظر کرد.

سید نورانی و دیگران (۱۳۹۱)، در تحقیق خود با عنوان «بررسی رابطه علیت بین سرمایه بانک و سودآوری» از روش پانل دیتا به این نتیجه رسیدند که نتایج نشان دهنده آن است که یک رابطه مثبت بین اهرم‌های مالی و بازده سرمایه وجود دارد. شواهد از این فرضیه که رابطه مثبت بین بازده دارایی و ساختار سرمایه وجود دارد، حمایت می‌کند. از دیگر نتایج تحقیق، رابطه مثبت بین نسبت بدهی و معیارهای سودآوری است. خاطر نشان می‌شود سودآوری به صورت دو معیار بازده دارایی و بازده سرمایه تعریف شده است.

مقدم زنجانی و دیگران (۱۳۹۱)، در پژوهشی از روش تحلیل رگرسیون با عنوان «بررسی بین نسبت‌های سودآوری: بازده دارایی‌ها، بازده سرمایه صاحبان سهام، حاشیه خالص سود و ویژگی‌های بانک، عوامل اقتصاد کلان» به این نتیجه رسیدند که از جمله مهم ترین عوامل سودآوری بانک‌های اسلامی میزان سرمایه و شاخص کارایی است. همچنین بین شاخص‌های سودآوری بانک‌های اسلامی و متغیرهای کلان اقتصادی نظیر رشد تولید ناخالص داخلی و تورم رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

ادریس^۱ و دیگران (۲۰۱۱)، نور^۲ و حیاتی^۳ (۲۰۱۲)، در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر بازدهی بانک‌های اسلامی» از روش تحلیل پوششی داده‌ها به تحلیلی دست یافتند که رابطه مثبتی را بین کارایی بانک و کثرت وام‌ها، اندازه بانک، انباشت سرمایه و سودبخشی نشان می‌دهند. بنابراین نتایج بیان می‌کند که بانک‌های اسلامی در کشورهای با درآمد پایین و بالا در مقایسه با کشورهای درآمد متوسط ناکارآمد بوده‌اند.

جابر^۴ و خواده^۱ (۲۰۱۴)، به روش تحلیل رگرسیون با عنوان «بررسی اثر عوامل داخلی

۱- Idris
۲- Noor
۳- Hayati
۴- Jaber

و خارجی بر بازده دارایی بانک‌های متعارف کشور اردن» به این نتیجه رسیدند که بررسی نشان می‌دهند که از میان متغیرهای داخلی: درجه سرمایه‌گذاری و مدیریت هزینه‌ها رابطه مثبت معناداری با بازده دارایی دارند و بین متغیرهای تسهیلات به سپرده دریافتی، اندازه بانک رابطه معناداری با بازده دارایی مشاهده نشده است. در میان متغیرهای خارجی: متغیرهای نرخ تورم و سهام رابطه مثبتی با بازده دارایی دارند و در مقابل رابطه منفی بین متغیر سهم بانکداری از تولید ناخالص داخلی و بازده دارایی وجود دارد. متغیر تولید ناخالص داخلی رابطه معنی داری با بازده دارایی ندارد. با توجه به این که پژوهش‌های انجام شده هر کدام موضوعی را مدنظر قرار دادند و به نرخ بازدهی دارایی و عوامل داخلی و خارجی در بانکداری اسلامی ایران توجهی نشده است، بنابراین اهمیت نگارش پژوهش حاضر بیش از پیش آشکار می‌شود.

۲- ادبیات نظری پژوهش

۲-۱) بانکداری اسلامی

بانکداری اسلامی یکی از مقوله‌های مهم و مطرح در اقتصاد اسلامی است که امروزه در صحنه جهانی نیز جایگاه مشخص و ویژه‌ای یافته است. بانکداری اسلامی برخلاف بانکداری ربوی یا بانکداری متعارف که مبتنی بر بهره می‌باشد و به اصطلاح بانکداری ربوی نیز نامیده می‌شود. سیستمی مبتنی بر مشارکت در سود و زیان^۱ در عقود مشارکتی و بدون نرخ بهره^۲ می‌باشد که توجه آن بیشتر بر بخش حقیقی اقتصاد است.

در نظام بانکداری اسلامی بهره جایی ندارد و بر پایه تسهیم سود و زیان میان گیرنده تسهیلات و صاحبان پول (سرمایه) استوار است و سود آن بر پایه مقررات و اصول اسلامی تعیین می‌شود. در مقابل، نظام بانکداری سنتی به عنوان واسطه مالی میان سپرده‌گذاران و وام‌گیرندگان عمل می‌کند و بخشی از سپرده‌های مشتریان را در اختیار گیرندگان وام می‌گذارد. درآمد این بانک‌ها از تفاوت سود دریافتی از وام‌گیرندگان و سود

^۱ - khawaldeh

^۲ - Profit and Loss Sharing

^۳ - Interest Free

پرداختی به سپرده‌گذاران حاصل می‌شود (تاری، ۱۳۸۷: ۴۳). از آن جایی که بانک، هزینه‌هایی مانند هزینه‌های بالاسری و حقوق کارکنان را نیز دارد، درآمد خالص بانک برابر تفاوت درآمدها و هزینه‌ها قابل محاسبه است.

به بیان دیگر در بانکداری متعارف (ربوی) سه گروه سپرده‌گذار، بانک و متقاضی تسهیلات از نظر اقتصادی و حقوقی مستقل از هم کار می‌کنند در حالی که بانکداری اسلامی بر پایه تسهیم سود و زیان کار تسهیلات‌گیرنده میان صاحب سرمایه و کننده کار اقتصادی و سهم و کالت بانک استوار است (نبی و دیگران، ۱۳۸۸: ۶۵).

در ایران بانکداری اسلامی با ابلاغ قانون بانکداری بدون ربا که در شهریور ماه سال ۱۳۶۲ توسط مجلس شورای اسلامی تصویب و از ابتدای سال ۱۳۶۳ به اجرا گذاشته شد، شروع به کار کرد. بر پایه این قانون به طور کلی ربا از فعالیت‌های بانکی حذف و ابزارهای تجهیز مالی، اعطای تسهیلات و سیاست‌های پولی بر مبنای غیرربوی طراحی گردید (فرجی، ۱۳۸۹: ۱۱۰).

باتوجه به موضوع پژوهش، مبحث رابطه‌ی بازده دارایی (سودآوری) با عوامل داخلی و خارجی حائز اهمیت می‌باشند. برای ارزیابی سودآوری عوامل داخلی و خارجی نیاز به آن است که بازده دارایی در این مجال توضیح داده و مفصل به آن پرداخته شود.

۲-۲) بازده دارایی (ROA)

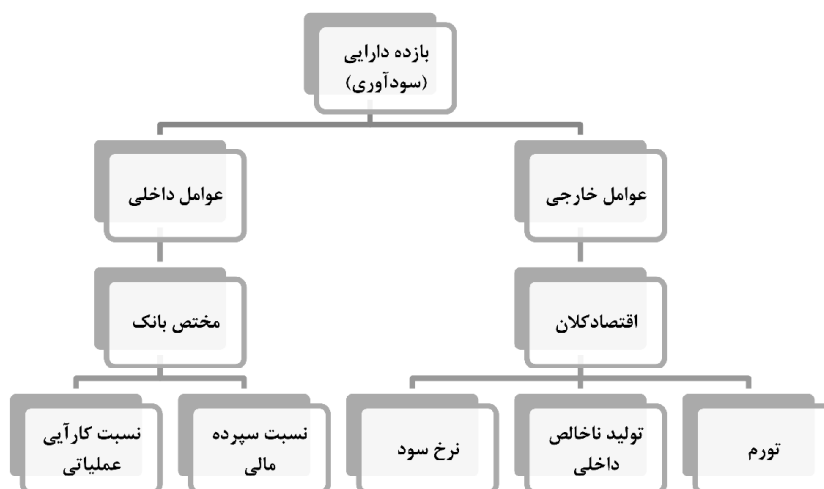
نسبت بازده دارایی‌ها عبارتست از نسبت سود عملیاتی به کل منابعی که تحت مدیریت بانک قرار دارد. این نسبت، بهترین نسبت برای ارزیابی مدیریت است و خالص درآمدی را که از به کار بردن کل دارایی‌های بانک ایجاد می‌شود، ارزیابی می‌کند. از این رو، کمتر از نسبت بازده سرمایه در معرض انحراف است.

$$ROA = \frac{\text{سود پس از کسر مالیات}}{\text{کل دارایی‌ها}}$$

اختلاف این نسبت بین بانک‌ها که بر مفاهیم محدودتر دارایی مانند دارایی‌های درآمدزا (کلیه وام‌ها، پیش‌پرداخت‌ها، سرمایه‌گذاری‌ها و سپرده‌های مدت دار) متکی

است، دید وسیع تری را نسبت به اختلاف بین بانک‌ها ارائه می‌دهد. این نسبت نشان می‌دهد یک ریال سود برای هر صد ریال از دارایی‌هاست. این نسبت تاحدودی کارایی دارایی‌ها را مشخص می‌نماید، ولی نکته اساسی این است که در طبقه بندی دارایی‌ها که عمده ترین آن‌ها وام‌ها می‌باشد، درجه ریسک دارایی‌ها در نظر گرفته نمی‌شود، به نحوی که اگر بانکی با دارایی متوسط، دارایی بیشتری نسبت به بانک دیگر داشته باشد، ولی میزان طبقات وام‌های معوقه اش بیشتر باشد، در این نسبت بازده دارایی بیشتری خواهد داشت، لذا میزان بیشتر این نسبت نمی‌تواند لزوماً کارایی و ریسک دارایی‌ها را نشان بدهد و استفاده صرف از این نسبت برای نتیجه‌گیری کلی درباره دارایی‌ها، گمراه کننده خواهد بود. بنابراین، این امر زمانی مفید خواهد بود که میزان ریسک دارایی‌های سودآور را نیز در نظر بگیریم.

همان طور که بازده دارایی به عنوان معیار سودآوری در این پژوهش مورد توجه قرار گرفت و به جزئیات آن اشاره شد، عواملی وجود دارند که با بازده دارایی در ارتباط هستند و از آن‌ها تأثیر می‌پذیرند. در ادامه به ذکر عواملی (داخلی و خارجی) خواهیم پرداخت که بتواند در شناخت این رابطه مؤثر باشند. در ادامه به صورت چارت به آن اشاره شده است:

۲-۳) عوامل داخلی

عوامل داخلی، عواملی هستند که تحت کنترل مدیریت بانک می‌باشند. مدیریت نقدینگی از مهم‌ترین عوامل داخلی بانک‌ها محسوب می‌شود که در این پژوهش به آن اشاره خواهد شد.

مدیریت نقدینگی^۱: مدیریت نقدینگی به معنای توانایی بانک برای ایفای تعهدات مالی خود در طول زمان است. مدیریت نقدینگی یکی از بزرگ‌ترین چالش‌هایی است که سیستم بانکداری با آن روبروست. دلیل اصلی این چالش آن است که بیشترین منابع بانک‌ها از محل سپرده‌های کوتاه مدت تأمین مالی می‌شود، علاوه بر این تسهیلات اعطایی بانک‌ها صرف سرمایه‌گذاری در دارایی‌ها می‌شود که درجه نقدشوندگی نسبتاً پایینی دارند. همان‌طور که در کتب مختلف و پژوهش‌های مختلف بیان کرده‌اند، عوامل داخلی که بانک‌ها با آن روبرو هستند مواردی مانند مدیریت ریسک اعتباری، مدیریت هزینه‌ها و کارکنان می‌باشند که ما در این پژوهش به دو مورد فوق اکتفا کردیم.

۱-۳-۲) نسبت سپرده مالی (نسبت نقدینگی جاری، آنی)

بین نقدینگی و سودآوری تضاد منافع وجود دارد. اگر بانک بخواهد با افزایش ذخایر نقدی، موقعیت نقدینگی خود را حفظ کند، نمی‌تواند از همه وجوه قابل وام که وجود دارد استفاده کند زیرا بخشی از آن به صورت ذخیره نقدی برگشت داده می‌شود. این بدان معنی است که سودآوری کاهش می‌یابد. برعکس اگر بانک بخواهد سودآوری خود را افزایش دهد، باید از ذخایر نقدینگی خود جهت سودآوری استفاده کند که این امر موقعیت نقدینگی بانک را کاهش می‌دهد (ماشدرسیه، ۲۰۰۰: ۳۷). اگر این نسبت افزایش یابد، این یعنی وجوه قابل وام و تسهیلات و سرمایه‌گذاری افزایش خواهد یافت. بنابراین هرچه تأمین مالی افزایش یابد، سود بانکی را افزایش می‌دهد و با افزایش سود، بازده دارایی (ROA) نیز افزایش خواهد یافت.

تحلیل نسبت‌های مالی دو هدف اساسی را دنبال می‌کند:

^۱ - Liquidity Management

- پیگیری عملکرد بنگاه اقتصادی: تعیین نسبت‌های مالی در هر دوره و پیگیری تغییر مقادیر آن‌ها در طول دوره، با هدف کشف سرنخ‌هایی است که موجب پیشرفت موسسه می‌شوند. مثلاً افزایش نرخ بدهی نسبت به دارایی می‌تواند نشان دهنده این باشد که شرکت تحت فشار بدهی است و در نهایت آن موسسه را با خطر ورشکستگی مواجه کند.

- امکان مقایسه عملکرد بنگاه اقتصادی: مقایسه نسبت‌های مالی با رقبای اصلی به این منظور صورت می‌گیرد که مشخص شود کدام قسمت شرکت عملکرد بهتر یا بدتری نسبت به میانگین صنعت مربوط به خودش دارد. مقایسه بازده دارایی بین شرکت‌ها به یک تحلیلگر یا سرمایه‌گذار کمک می‌کند تا تشخیص دهد کدام شرکت‌ها در جهت افزایش سودآوری، استفاده بهینه‌تری از دارایی‌شان داشته‌اند. استفاده کنندگان نسبت‌های مالی به دو گروه استفاده کنندگان داخلی و خارجی تقسیم می‌شوند:

الف) استفاده کنندگان خارجی: شامل تحلیلگران مالی، سرمایه‌گذاران خرده‌فروشی، اعتباردهندگان، رقبا، مقامات مالیاتی، مقامات نظارتی و ناظران صنعت می‌شوند.

ب) استفاده کنندگان داخلی: شامل مدیریت، کارمندان و مالکان می‌شوند.

۲-۳-۲) نسبت کارآیی عملیاتی (نسبت درآمد/کل دارایی، نسبت هزینه‌های عملیاتی/کل دارایی)

تجزیه و تحلیل بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری از مهم‌ترین موضوعات مالی است، به گونه‌ای که تبیین و تشریح کامل وضعیت یک بنگاه اقتصادی نیازمند ده‌ها صفحه بررسی و گزارش است. بنابراین یکی از مهم‌ترین و کاربردی‌ترین ابزارهایی که برای ارزیابی عملکرد و تجزیه و تحلیل بانک‌ها استفاده می‌شود، تحلیل نسبت‌های مالی و عملکرد گوناگون است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: نسبت درآمد به تسهیلات اعطایی، نسبت درآمد به دارایی، نسبت هزینه عملیاتی به دارایی، نسبت سود به سپرده‌های مدت‌دار و نسبت کفایت سرمایه.

۲-۴) عوامل خارجی

عوامل خارجی عواملی هستند که خارج از کنترل مدیریت بانک قرار دارند تعدادی از این عوامل عبارتند از: تورم، تولید ناخالص داخلی و نرخ سود می‌باشد که تورم، افزایش

مداوم در سطح عمومی قیمت‌ها با کاهش مستمر در قدرت خرید پول یک کشور است و اساساً پدیده‌ای نامطلوب در اقتصاد به شمار می‌آید که هزینه‌های جدی بر جامعه تحمیل می‌نماید (رستمی، ۱۳۹۰: ۸۷). در ادامه به توضیح هر یک از عوامل خارجی مذکور در این پژوهش، به طور مفصل و جامع خواهیم پرداخت.

۱-۴-۲) تورم

یکی از شاخص‌های اقتصاد کلان که می‌تواند برای ثبات اقتصادی یک کشور مورد استفاده قرار گیرد تورم است، زیرا تغییرات در این شاخص تأثیر مستقیم بر پویایی رشد اقتصادی خواهد داشت.

تورم عبارتست از افزایش عمومی، نامتناسب و خود افزایشی قیمت‌ها که اغلب حالتی مداوم و برگشت‌ناپذیر دارد (کتابی، ۱۳۷۱: ۶۵). تورم تأثیرات جانبی زیادی از جمله بر توزیع درآمدها، مصرف، کاهش تولید، توزیع منابع و کارایی، انحراف امکانات تولید به فعالیت‌های نامطلوب، بودجه دولت دارد (همان). در رابطه با تأثیر تورم بر بخش مالی، مطالعات نشان می‌دهد که تورم بر توانایی بخش مالی برای تخصیص بهینه منابع اثر می‌گذارد، افزایش نرخ تورم باعث کاهش نرخ بازده واقعی پول می‌شود (بوید اتال^۱، ۲۰۰۱: ۲۰۱). همچنین افزایش در نرخ تورم به طور مخالف، بر عملکرد بخش مالی از طریق اعتبارات بازار تأثیر می‌گذارد که نتایج منفی ای، هم روی بانک‌ها و هم روی عملکرد بازار سرمایه و بنابراین رشد اقتصادی بلند مدت می‌گذارد (هیبنز^۲ و اسمیت، ۱۹۹۹: ۳۴۵).

وظیفه اساسی نظام پولی - مالی تجهیز منابع مالی و تخصیص بهینه آن در سیستم اقتصادی جهت پشتیبانی و تسهیل امور تولیدی و گسترش رفاه توسعه اقتصادی است. نظام پولی - مالی شامل بازارهای مالی (به طور مشخص بازار سهام) و نظام بانکی است که در ایران به دلیل عدم گسترش مناسب بازارهای مالی، نقش نظام بانکی بسیار پررنگ‌تر

^۱ - Boyd et al

^۲ - Huybens and Smith

شده و در نتیجه نقش بسیار مهمی در تأمین و تجهیز منابع مالی و تشویق سرمایه‌گذاران را برعهده دارد.

باتوجه به کاهش ارزش پول بخاطر تورم، آثار آن بر دیون مالی و قراردادهای در بخش توزیع درآمد، تولید، مصرف، پس‌انداز، سرمایه‌گذاری، تجارت خارجی و... به طور کامل آشکار می‌شود. تورم رشد اقتصادی را کند کرده و باعث کاهش سودآوری بنگاه‌های اقتصادی می‌گردد، زیرا تورم، نرخ‌های پس‌انداز را کاهش و هزینه و ریسک سرمایه‌گذاری مولد را افزایش می‌دهد (حمیدرضا و سیدمطهری، سیدمهدی، ۱۳۸۶: ۷۸).

تورم از طرق مختلفی می‌تواند بر ارائه تسهیلات بانکی یا پرداخت عقود اسلامی اثرگذار باشد. اگر تورم نسبت به نرخ سود، بیشتر باشد، نرخ سود واقعی منفی است و بنگاه‌ها نسبت به گرفتن تسهیلات مشتاق ترند و اگر بالعکس باشد، اشتیاق آن‌ها برای گرفتن تسهیلات کمتر است. از سوی دیگر باید توجه داشت که افزایش قیمت کالاها، می‌تواند بنگاه‌ها را به افزایش تولید متمایل کند و آن‌ها را برای تأمین مالی از طریق عقود بیشتر راغب سازد. از سوی دیگر، افت نرخ تورم می‌تواند به ایجاد نااطمینانی و عدم پیش‌بینی درست از سود پروژه‌های سرمایه‌گذاری انجام شود و تقاضا برای تسهیلات در این زمینه را کاهش دهد.

۲-۴-۲) تولید ناخالص داخلی (GDP)

یکی از عواملی که می‌تواند به طور مستقیم و غیرمستقیم سود بانک را تحت تأثیر قرار دهد، تولید ناخالص داخلی است. مهم‌ترین متغیری است که در تجزیه و تحلیل‌ها و ارزیابی‌های اقتصاد کلان از آن استفاده می‌شود (منکیو، ۱۳۹۱: ۹۸). کل ارزش ریالی محصولات نهایی تولید شده توسط واحدهای اقتصادی مقیم کشور در دوره زمانی معین (سالانه یا فصلی) را تولید ناخالص داخلی می‌نامند (بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران). ارتباط بین رشد تولید ناخالص داخلی با سودآوری بانکی به طور خلاصه بدین صورت است که با بهبود شرایط اقتصادی، تقاضای تسهیلات توسط خانوارها و بنگاه‌های تولیدی، افزایش یافته و در نتیجه شرایط مالی قرض دهندگان (بانک‌ها) از محل سود حاصل از بازپرداخت تسهیلات، بهبود یافته و به عبارت دیگر سودآوری (ROA) بانکی

افزایش می‌یابد (نظریان و امینی، ۱۳۹۱: ۵۹).

۳-۴-۲) نرخ سود

بانک‌ها به عنوان واسطه‌های مالی پس‌اندازها را جمع‌آوری می‌کنند و منابع را تخصیص می‌دهند، پس از طریق پس‌اندازها و ارائه وام بر عملکرد اقتصاد اثر می‌گذارد (دیاموند^۱ و دیبویگ^۲، ۱۹۸۳: ۳۸۰). یکی از عواملی که در این بین از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، تفاوت درآمدهای ناشی از اعطای وام و هزینه مربوط به سودهای پرداختی به پس‌اندازها (حاشیه سود خالص) می‌باشد. هرچه تفاوت میان سود دریافتی و پرداختی بیشتر باشد، بانک‌ها می‌توانند سود خالص بیشتری را به دست آورند.

بانک‌ها در کنار کارکرد اصلی خود که تأمین کننده منابع مالی بخش‌های واقعی اقتصاد محسوب می‌شوند، در تجهیز و تخصیص منابع و عرضه خدمات متنوع به مشتریان و درآمدزایی و کسب سود، همچون سایر مؤسسات اقتصادی، نقش مهمی دارند. باتوجه به نقش ویژه و حساس بانک‌ها در نظام اقتصادی کشور، بروز هر گونه اختلال یا ناکارآمدی در سیستم بانک‌ها، به طور مستقیم بر فعالیت‌های مالی جامعه مؤثر است؛ زیرا عملاً، به دلیل عدم توسعه لازم بازار سرمایه، این بانک‌ها هستند که عهده دار تأمین مالی بلندمدت می‌باشند.

تعدیل نرخ سود سپرده‌های بانکی متناسب با کاهش نرخ تورم و الزام بانک‌ها به رعایت نرخ‌های مصوب شورای پول و اعتبار، رویکردی بود که در سال ۱۳۹۶ توسط بانک مرکزی با هدف اصلاح نظام بانکی و جلوگیری از تشدید رقابت ناسالم بین بانک‌ها در این حوزه دنبال شد (فصلنامه روند بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران). بانک مرکزی ایران در شهریور ماه سال ۱۳۹۶ با هدف انتظام بخشی به بازار پول، کاهش هزینه تجهیز منابع بانک‌ها و به دنبال آن، کاهش هزینه‌های تأمین مالی اقتصاد، بخشنامه هشت بندی نرخ سود بانکی را با تأکید بر آخرین نرخ‌های مصوب شورای پول و اعتبار (نرخ

^۱ - Diamond D.W
^۲ - Philip H. Dybvig

۱۰ درصد برای سپرده‌های کوتاه مدت عادی و ۱۵ درصد برای سپرده‌های سرمایه‌گذاری یک ساله) به شبکه بانکی ابلاغ کرد. تا پیش از اجرای سیاست یاد شده و تأکید بر رعایت سقف‌های نرخ سود ابلاغی توسط بانک‌ها، به دلیل تنگنای اعتباری موجود در شبکه بانکی، بانک‌ها و مؤسسات اعتباری با هدف کاهش فشارهای نقدینگی به نوعی به رقابت ناسالم قیمتی در بخش تجهیز منابع روی آورده بودند (فصلنامه روند بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران).

در بانکداری اسلامی به دلیل تحریم ربا و ربوی دانستن نرخ بهره، به جای نرخ بهره نرخ سود در نظر گرفته می‌شود، در حالی که در ادبیات متعارف اقتصاد، بیشتر ارتباط نرخ بهره با پرداخت تسهیلات مورد توجه قرار گرفته است.

در ایران با اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا و معرفی عقود با بازدهی ثابت و مشارکتی، تعیین نرخ‌های سود بانکی به صورت دستوری و به عهده شورای پول و اعتبار است. نرخ سود از یک طرف پاداش پس‌اندازکنندگان و از طرف دیگر منابع فراوانی برای تأمین سرمایه موردنیاز وام‌گیرندگان عرضه می‌دارد. نرخ سود برای وام‌گیرندگان به عنوان قیمت یا هزینه بابت مصرف منابع جدید است. بنابراین با افزایش این نرخ هزینه وام‌گیرندگان افزایش یافته و تقاضای آن‌ها برای تسهیلات کاهش می‌یابد (حاجی‌ها، ۱۳۹۱: ۶۷).

یکی از مباحثی که در موضوع این پژوهش به آن پرداخته شده رابطه‌ی بازدهی دارایی با عوامل داخلی و خارجی در بانک صادرات ایران به عنوان نماد بانکداری اسلامی بین سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵ می‌باشد که در این قسمت جا دارد به توضیحات مختصری جهت آشنایی با بانک صادرات ایران اشاره شود.

۲-۵) بانک صادرات ایران

بانک صادرات ایران پس از انقلاب ۱۳۵۷ شمسی از بخش خصوصی مصادره و به مالکیت دولت درآمد. پس از گذشت چند دهه، در سال ۱۳۷۰ دولت بخش بزرگی از دارایی‌های بانک صادرات را به شرکت سرمایه‌گذاری غدیر (در ابتدا با نام شرکت سرمایه‌گذاری بانک صادرات) واگذار کرد (سایت بانک صادرات ایران) و پس از مدتی

مالکیت هولدینگ غدیر را به سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح انتقال داد (سایت بانک صادرات ایران). همچنین این بانک هم اکنون مالک شرکت گروه مالی سپهر صادرات است.

این بانک نخستین شعبه بین‌المللی را در شهر هامبورگ آلمان راه‌اندازی کرد. بانک صادرات در حال حاضر دارای ۲۸ شعبه بین‌المللی در ۱۲ کشور جهان می‌باشد و تا سال ۱۴۰۰ دارای ۲۰۲۷ شعبه فعال است.

سهام بانک صادرات ایران در خرداد ۱۳۸۸ به عنوان یکی از شرکت‌های مشمول اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با نماد و بصادر در بورس اوراق بهادار تهران عرضه شد. بانک صادرات ایران هفتمین بانک و چهارصد و پنجاهمین شرکتی است که در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده است. هدف از تأسیس بانک صادرات ایران که مؤسسين در ابتدا مدعی آن بودند، عبارت بود از (سایت بانک صادرات):

- دادن وام و سرمایه‌گذاری در فعالیتهای اقتصادی از قبیل صنایع و استخراج معادن
- توسعه کشاورزی
- جذب سرمایه‌های داخلی و پس‌اندازهای هر چند کوچک
- ایجاد شبکه بانکی در سراسر کشور
- ارائه تسهیلات بانکی

وظایف و مسئولیتهای بانک صادرات ایران

بانک صادرات ایران در چارچوب قانون پولی و بانکی کشور، قانون عملیات بانکی بدون ربا و سایر قوانین ذی‌ربط، مقررات ناظر بر عملیات مجاز بانکی و سایر مصوبات شورای پول و اعتبار و دستورها بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و با اخذ مجوزهای لازم، مجاز به انجام فعالیتهای زیر است (سایت بانک صادرات ایران):

قبول سپرده، صدور گواهی سپرده عام و خاص، ارائه چک و خدمات مرتبط با آن طبق قانون صدور چک، انجام عملیات بین بانکی، انجام عملیات اعتباری مصرح در قانون عملیات بانکی بدون ربا و آیین‌نامه‌های مربوط ارائه انواع ابزارهای پرداخت، دریافت، پرداخت، نقل و انتقال وجوه ریالی و ارزی و کلیه خدمات بانکی و مالی و ارزی.

۲-۶) هدف تحقیق

هدف از نگارش این پژوهش، بررسی رابطه‌ی نرخ بازدهی دارایی (ROA) با عوامل داخلی و خارجی در بانکداری اسلامی ایران (مطالعه موردی بانک صادرات) در سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵ شمسی می‌باشد. تحقیق حاضر از سه جهت دارای اهمیت می‌باشد: اولاً: معیار سودآوری در این پژوهش نرخ بازده دارایی به عنوان معیار جامع و کامل نسبت‌های حسابداری و مالی در نظر گرفته شده است، ثانیاً: از عوامل داخلی، نسبت‌های پرکاربرد و مهم نقدینگی و عملیاتی؛ و از عوامل خارجی نرخ تورم، نرخ تولید ناخالص داخلی و نرخ سود که از مهم‌ترین شاخص‌های اقتصاد کلان می‌باشد، در نظر گرفته شده است (الکسیو^۱ و ویازاس^۲، ۲۰۰۹)؛ ثالثاً: از نمونه بانکداری اسلامی ایران، بانک صادرات نماد بانکداری در بخش بین‌الملل یعنی صادرات مدنظر قرار گرفته است. از آنجایی که هدف تحقیق بسیار حائز اهمیت می‌باشد، برای روشن ساختن آن فرضیه‌های پژوهش باید بیان گردد.

۲-۷) فرضیه‌ها

باتوجه به موضوع پژوهش (بررسی رابطه نرخ بازده‌دارایی با عوامل داخلی و خارجی در بانکداری اسلامی ایران (مطالعه موردی بانک صادرات از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵)، لازم می‌آید تا در ارتباط با بررسی نرخ بازده دارایی با عوامل داخلی و خارجی بانک صادرات ایران، فرضیه‌های پژوهش ذکر گردد:

- ۱) فرضیه اول: رابطه بین عوامل داخلی بانکداری اسلامی با بازده دارایی مثبت است.
- ۲) فرضیه دوم: رابطه بین عوامل خارجی بانکداری اسلامی با بازده دارایی منفی است.

۳- روش تحقیق

بی‌شک مهم‌ترین عامل پیشرفت علوم، ابداع و به‌کارگیری روش‌های علمی تحقیق بوده است. هرچه شیوه‌ی بررسی تکامل می‌یابد به همان نسبت فرآورده‌های علمی فزونی

^۱- Alexio
^۲- voyazas

پیدا می‌کند. اصولاً نیاز به دانستن و حل مشکلات موجبات پیدایش و بسط تحقیقات علمی را فراهم آورده است. هدف از انتخاب روش تحقیق این است که مشخص کنیم چه روش تحقیقی برای بررسی موضوع خاص لازم است. انتخاب روش تحقیق به ماهیت هدف‌ها و امکانات اجرایی تحقیق بستگی دارد (طاهری لاری، ۱۳۸۵: ۴۷).

در این پژوهش با استفاده از مدل رگرسیون خطی^۱ به بررسی تأثیر متغیرهای مستقل روی شاخص بازده دارایی (متغیر وابسته) برای بانک صادرات ایران برای دوره زمانی سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵ پرداخته شده است.

۳-۱) روش گردآوری داده‌ها

آمار و اطلاعات به کار رفته و در این پژوهش از ترازنامه‌های بانک صادرات و سایت آماری و اطلاعاتی کدال و سازمان بورس اوراق بهادار تهران استخراج شده است.

۳-۲) مدل تحقیق

برحسب دسته بندی‌های بیان شده تحقیق حاضر از نوع کاربردی، توصیفی و همبستگی می‌باشد. در این تحقیق ابتدا با استفاده از روش حداقل مربعات معمولی^۲ در غالب الگوی رگرسیون خطی در دوره زمانی مذکور به تخمین ضرایب مربوط به هر یک از متغیرهای توضیحی در مدل رگرسیونی خطی با استفاده از نرم افزار اقتصادسنجی Eviews^{۱۰} اقدام نموده و در نهایت از این طریق سودآوری (بازده دارایی) بانک صادرات ایران بیان می‌گردد. مدل عمومی این تحقیق به شرح زیر است:

$$ROA_{i,t} = a_0 + b_1 GDP_{i,t} + b_2 INF_{i,t} + b_3 IRI_{i,t} + b_4 FDR_{i,t} + b_5 OER_{i,t} + e$$

ROA: بازده دارایی‌ها

a: نشان دهنده عرض از مبدأ

GDP: تولید ناخالص داخلی در بازه زمانی

^۱ - Linear Regression Model (LRM)
^۲ - Ordinary Least Square (OLS)

نرخ تورم در بازه زمانی INF:

نرخ سود در بازه زمانی IR:

دارایی جاری/نقد تقسیم بر بدهی‌های جاری/نقد: FDR.

درآمد عملیاتی/کل دارایی‌ها: OER:

در رابطه فوق، ROA متغیر وابسته بوده و بیان‌گر بازده کل دارایی‌ها است. از این متغیر در در مطالعات مختلف اشاره شده در قسمت قبل، عموماً به عنوان مقیاسی جهت اندازه‌گیری سودآوری استفاده شده است. همچنین متغیرهای مستقل نیز شامل تورم، تولید ناخالص داخلی، نرخ سود، نسبت نقدینگی و نسبت عملیاتی (توضیح هر یک در ادامه خواهد آمد) می‌باشند.

۳-۳ متغیرهای تحقیق

پیش از هرچیز لازم است تا در رابطه با مفهوم متغیر بیشتر صحبت کنیم. در واقع به هر مفهومی که بتواند دو یا چند ارزش را به خود اختصاص دهد، متغیر گفته می‌شود. مفهوم متغیرها در روش تحقیق به عنوان یکی از ضروری‌ترین مسائل شناخته می‌شود. چرا که ما در هر تحقیق با تعدد متغیرها روبه‌رو هستیم و آشنایی با مفهوم آن‌ها و همچنین نحوه ایجاد ارتباط بین متغیرها در روش تحقیق می‌تواند در روند حل مسئله کمک کند. در حقیقت آنچه که در مورد متغیرها اهمیت دارد، قابلیت مشاهده و اندازه‌گیری آن‌ها است. به علت اهمیت این موضوع، امروزه برای سهولت در استفاده از متغیرها، آن‌ها را در دسته‌های مختلفی طبقه‌بندی می‌کنند که در قسمت‌های بعد به معرفی انواع متغیرهای این پژوهش اشاره خواهیم کرد.

۳-۳-۱ متغیر وابسته

متغیر وابسته متغیری است که تأثیر (رابطه) متغیر مستقل بر آن مورد بررسی قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر پژوهشگر با لحاظ کردن متغیر مستقل درصد آن است که تغییرات حاصل را بر متغیر وابسته مطالعه نماید که معمولاً با Y نشان می‌دهند.

۳-۳-۲ متغیر مستقل

متغیرهای مستقل پژوهش عبارتند از: نرخ تورم، تولید ناخالص داخلی، نرخ سود،

نسبت‌های مالی و نسبت‌های کارآیی عملیاتی که از صورت‌های مالی (ترازنامه، صورت و سودوزیان و....) بانک صادرات ایران با استفاده از نرم افزار ره آورد نوین و کتابخانه سازمان بورس اوراق بهادار تهران و همچنین نرخ تورم، تولید ناخالص داخلی و نرخ سود از سایت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سایت مرکز آمار ایران و سایت‌های مرتبط جمع‌آوری شده است.

خلاصه متغیرها

اندازه‌گیری	نماد متغیر	متغیر	نام متغیر
میانگین کل دارایی‌ها/سودخالص	ROA	وابسته	بازده دارایی
نرخ تورم سالانه	INF	مستقل	تورم
نرخ تولید ناخالص داخلی سالانه	GDP	مستقل	تولید ناخالص داخلی
نرخ سود سالانه	IR	مستقل	نرخ سود
$\text{نسبت جاری} = \frac{\text{دارایی جاری‌های}}{\text{بدهی جاری‌های}}$	FDR ₁	مستقل	نسبت جاری
$\text{نسبت آنی} = \frac{\text{موجودی نقد}}{\text{بدهی جاری‌های}}$	FDR ₀	مستقل	نسبت آنی
$\text{نسبت عملیاتی} = \frac{\text{درآمد عملیاتی}}{\text{کل دارایی}}$	OER	مستقل	نسبت عملیاتی

۳-۴) جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری تحقیق شامل بانک صادرات پذیرفته شده سازمان بورس اوراق بهادار تهران موردنظر می‌باشد. نمونه آماری این پژوهش صورت‌های مالی اعم از ترازنامه و صورت سود و زیان بانک صادرات از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵ را شامل می‌شود. ملاک انتخاب این بانک برای مدت زمان تعیین شده، عدم محدودیت داده‌ها و دسترسی به داده‌های مورد نیاز بانک صادرات در بازه زمانی یاد شده می‌باشد. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات مبتنی بر تحلیل‌های آماری و اقتصادسنجی به ویژه برنامه اقتصادسنجی Eviews^{۱۰}

است. داده‌های مورد نیاز از طریق اطلاعات ارائه شده از سوی بانک مرکزی و سازمان بورس و اوراق بهادار تهران و نیز نرم افزار ره آورد نوین در سال‌های موردنظر تهیه شده است.

آمار توصیفی

	ROA	FDR.	FDR ₁	GDP	INFLATION	IR	OER
Mean	۰.۰۵۰۲۳۵	۰.۸۷۴۱۲۷	۰.۰۱۶۸۶۰	۲.۰۸۲۴۷۶	۱۹.۰۸۸۸۹	۱۸.۹۴۴۴۴	۰.۰۶۲۳۴۵
Median	۰.۸۲۲۰۵۴	۰.۸۶۹۶۳۴	۰.۰۱۲۲۱۳	۱.۰۰۷۳۸۵	۱۵.۶۰۰۰۰	۲۰.۰۰۰۰۰	۰.۰۵۱۲۶۹
Maximum	۱.۷۵۵۵۸۳	۰.۹۳۷۲۶۶	۰.۰۶۱۵۶۴	۱۳.۳۹۶۲۴	۳۴.۷۰۰۰۰	۲۲.۰۰۰۰۰	۰.۱۲۵۹۳۵
Minimum	-۱.۴۶۶۲۴۲	۰.۷۹۳۲۵۷	۰.۰۰۶۲۱۳	-۷.۴۴۴۵۵	۹.۰۰۰۰۰۰	۱۵.۰۰۰۰۰	۰.۰۲۷۸۶۵
Std. Dev.	۱.۱۶۲۳۷۲	۰.۰۵۰۲۲۷	۰.۰۱۶۹۵۲	۵.۷۰۶۵۴۵	۹.۳۴۵۱۱۲	۲.۰۹۸۲۸۰	۰.۰۳۵۵۱۰
Skewness	-۱.۰۱۳۹۱۵	-۰.۱۱۴۵۱۸	۲.۳۶۸۰۰۲	۰.۴۲۲۶۱۸	۰.۵۲۷۳۵۲	-۰.۵۵۲۵۷۶	۰.۹۹۰۵۴۸
Kurtosis	۲.۵۲۵۲۱۷	۱.۸۵۲۵۵۸	۶.۸۳۵۰۳۷	۳.۳۱۸۷۹۶	۱.۸۰۴۵۷۸	۲.۵۵۹۷۸۸	۲.۴۶۰۸۷۰
Jarque-Bera	۱.۶۲۶۵۶۶	۰.۵۱۳۴۰۵	۱۳.۹۲۶۴۷	۰.۳۰۶۰۲۰	۰.۹۵۳۰۳۸	۰.۵۳۰۶۸۰	۱.۵۸۰۷۷۶
Probability	۰.۴۴۳۴۰۰	۰.۷۷۳۵۹۸	۰.۰۰۰۹۴۶	۰.۸۵۸۱۲۱	۰.۶۲۰۹۴۱	۰.۷۶۶۹۴۵	۰.۴۵۳۶۶۹
Sum	۴.۵۴۷۱۱۵	۷.۸۶۷۱۴۳	۰.۱۵۱۷۳۷	۱۸.۷۴۲۲۸	۱۷۱.۸۰۰۰	۱۷۰.۵۰۰۰	۰.۵۶۱۱۰۸
Sum Sq. Dev.	۱۰.۸۰۸۸۷	۰.۰۲۰۱۸۲	۰.۰۰۲۲۹۹	۲۶.۰۵۱۷۳	۶۹۸.۶۴۸۹	۳۵.۲۲۲۲۲	۰.۰۱۰۰۸۷

منبع: یافته‌های تحقیق

آزمون کوواریانس

covariance							
	ROA	FDR.	FDR ₁	GDP	INFLATION	IR	OER
ROA	۱.۲۰۰۹۸	-۰.۰۳۳۷۱۷۱	-۰.۰۱۱۵۰۸۸	-۲.۱۸۷۳۳۵	۴.۳۲۶۸۱۳	۰.۵۱۶۳۷۰	۰.۰۰۸۶۹۵۲
FDR.	-۰.۰۳۳۷۱	۰.۰۰۲۲۴۲۴	۰.۰۰۰۲۹۴۴	۰.۱۰۱۶۰۸	-۰.۲۵۳۰۳۲	-۰.۱۰۲۸۹	-۰.۰۰۰۶۴۱۴
FDR ₁	-۰.۰۱۱۵۰	۰.۰۰۰۲۹۴۴	۰.۰۰۰۲۵۵۴	۰.۰۶۷۰۸۶	-۰.۰۵۴۷۸۲	-۰.۰۲۱۳۹۷	-۹.۵۸۹۲۴۴۲
GDP	-۲.۱۸۷۳۳	۰.۱۰۱۶۰۸۷	۰.۰۶۷۰۸۶۸	۲۸.۹۴۶۳۶	-۲۹.۸۷۴۴۴	-۶.۴۶۱۵۵۴	-۰.۱۰۰۰۱۹۳
INFLATION	۴.۳۲۶۸۱	-۰.۲۵۳۰۳۲۵	-۰.۰۵۴۷۸۲۵	-۲۹.۸۷۴۴۴	۷۷.۶۲۷۶۵	۸.۶۶۰۴۹۳	۰.۲۷۴۹۴۹۳
IR	۰.۵۱۶۳۷	-۰.۰۱۰۲۸۹۱	-۰.۰۲۱۳۹۷۰	-۶.۴۶۱۵۵۴	۸.۶۶۰۴۹۳	۳.۹۱۳۵۸۰	۰.۰۲۵۷۲۶۱
OER	۰.۰۰۸۶۹	-۰.۰۰۰۶۴۱۴	-۹.۵۸۹۲۴۴۲	-۰.۱۰۰۰۱۹	۰.۲۷۴۹۴۹	۰.۰۲۵۷۲۶	۰.۰۰۱۱۲۰۸

منبع: یافته‌های تحقیق

آزمون همبستگی

correlation

	ROA	FDR _t	FDR _{t-1}	GDP	INFLATION	IR	OER
ROA	۱	-.۶۴۹۷۱۱۳	-.۶۵۷۰۸۲	-.۳۷۰۹۷۹۱	۰.۴۴۸۱۱۶۵۶	۰.۲۳۸۱۸۰۱۲	۰.۲۳۶۹۹
FDR _t	.۶۴۹۷۱۱۳۶	۱	۰.۳۸۹۰۷۳	۰.۳۹۸۸۱۶۴	-۰.۶۰۶۴۶۷۱۱	-۰.۱۰۹۸۳۲۲۴	-۰.۴۰۴۶
FDR _{t-1}	.۶۵۷۰۸۲۸۶	۰.۳۸۹۰۷۳۴۹۵	۱	۰.۷۸۰۱۸۳۲	-۰.۳۸۹۰۳۶۳۷	-۰.۶۷۱۷۴۰۵۷	-۰.۱۷۹۲
GDP	۰.۳۷۰۹۷۷۹۱۸	۰.۳۹۸۸۱۶۴۹۷	۰.۷۸۰۱۸۳	۱	-۰.۶۳۰۲۲۳۴۵	-۰.۶۰۷۰۸۹۶	-۰.۵۵۵۲
INFLATION	۰.۴۴۸۱۱۶۵۶	-۰.۶۰۶۴۶۷۱۱	-۰.۳۸۹۰۳۶	-۰.۶۳۰۲۲۳۴	۱	۰.۴۹۶۸۷۵۱۷	۰.۹۳۲۱۲
IR	۰.۲۳۸۱۸۰۱۲	-۰.۱۰۹۸۳۲۲۴	-۰.۶۷۱۷۴۰	-۰.۶۰۷۰۸۹۶	۰.۴۹۶۸۷۵۱۷۹	۱	۰.۳۸۸۴۳
OER	۰.۲۳۶۹۹۷۸۹	-۰.۴۰۴۶۰۸۰۴۵	-۰.۱۷۹۲۱۴	-۰.۵۵۵۲۸۷۸	۰.۹۳۲۱۲۸۳۱۹	۰.۳۸۸۴۳۵۵۱	۱

منبع: یافته‌های تحقیق

آماره دورین واتسون یک آزمونی است که برای بررسی وجود خود همبستگی در بین باقی‌مانده‌ها در رگرسیون به کار برده می‌شود. مقدار این آماره همواره بین ۰ تا ۴ قرار می‌گیرد. در تحلیل رگرسیون به خصوص زمانی که متغیرها در طول یک فاصله زمانی مورد مطالعه قرار می‌گیرند ممکن است تغییر داده‌ها در طول زمان از الگوی خاصی پیروی کند برای تشخیص این الگو از آزمون دورین واتسون استفاده می‌شود.

اگر بین باقی‌مانده‌ها همبستگی متوالی وجود نداشته باشد، مقدار این آماره باید به ۲ نزدیک باشد. اگر به صفر نزدیک باشد نشان دهنده همبستگی مثبت و اگر به ۴ نزدیک باشد نشان دهنده همبستگی منفی است. در مجموع اگر این آماره بین ۱/۵ تا ۲/۵ باشد جای نگرانی نیست. از آن جایی که نتایج آماری آزمون همبستگی نزدیک عدد ۲ می‌باشد لذا نشان از عدم خودهمبستگی متوالی بین باقی‌مانده‌های رگرسیونی این پژوهش می‌باشد.

۴- تجزیه و تحلیل داده‌ها

به کارگیری روش‌های معمول اقتصادسنجی در برآورد ضرایب الگو بر این فرض استوار است که متغیرهای الگو پایا هستند. وجود متغیرهای ناپایا در الگو باعث می‌شود که آزمون‌های F و t معمول از اعتبار و کیفیت لازم برخوردار نباشند. آزمون پایایی یکی از پیش فرض‌های لازم در برآورد مدل تحقیق می‌باشد. این آزمون زمانی انجام می‌شود که دوره زمانی تحقیق بیش از ده سال باشد اما در این تحقیق دوره زمانی از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵ می‌باشد. بنابراین نیازی به انجام آزمون پایایی نیست.

آزمون‌های فرضیه

آزمون فرضیه‌ها در قالب دو عامل داخلی و خارجی آزمایش و تست شده است که در ادامه به آن خواهیم پرداخت.

عوامل داخلی

Dependent Variable: ROA				
Method: ARMA Maximum Likelihood (OPG - BHHH)				
Date: ۰۹/۱۱/۲۱ Time: ۱۳:۰۰				
Sample: ۱۳۸۷ ۱۳۹۵				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
FDR ^۰	۰.۳۳۶۲۶	۵.۳۸۹۸۴۴	۰.۰۶۲۳۸	۰.۹۵۳۲
FDR ^۱	-۱۱.۹۸۵۹	۲۶۱.۹۲۰۸	-۰.۰۴۵۷	۰.۹۶۵۷
OER	۵.۸۵۷۸۰	۵۲.۲۴۷۸۷	۰.۱۱۲۱۱	۰.۹۱۶۱
AR(۱)	۰.۶۹۷۳۳	۲.۱۹۳۶۶۳	۰.۳۱۷۸۸	۰.۷۶۶۵
SIGMASQ	۰.۵۳۷۸۹	۰.۷۳۷۱۱۴	۰.۷۲۹۷۲	۰.۵۰۶۰
R-squared	۰.۵۵۲۱۲	Mean dependent var		۰.۵۰۵۲
Adjusted R-squared	۰.۱۰۴۲۵	S.D. dependent var		۱.۱۶۲۳
S.E. of regression	۱.۱۰۰۱۱۶	Akaike info criterion		۳.۴۰۲۸
Sum squared resid	۴.۸۴۱۰۲	Schwarz criterion		۳.۵۱۲۴
Log likelihood	-۱۰.۳۱۳۰	Hannan-Quinn criter.		۳.۱۶۶۴
Durbin-Watson stat	۱.۹۴۶۷۹			

منبع: یافته‌های تحقیق

عوامل خارجی

Dependent Variable: ROA				
Method: ARMA Maximum Likelihood (OPG - BHHH)				
Date: ۰۹/۱۱/۲۱ Time: ۱۳:۱۲				
Sample: ۱۳۸۷ ۱۳۹۵				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
GDP	۰.۰۴۵۹۲	۰.۰۶۹۴۵۴	۰.۶۶۱۱۴۸	۰.۵۰۵۸
INFLATION	-۰.۰۰۶۷۴	۰.۰۶۴۳۸۹	-۰.۱۰۴۷۳۳	۰.۹۲۳۲
IR	۰.۰۳۲۴۴	۰.۱۰۹۸۸۹	۰.۲۹۵۲۶۸	۰.۷۸۷۰
AR(۱)	۱.۳۲۱۳۰	۱.۳۴۶۴۹۴	۰.۹۸۱۲۹۶	۰.۳۹۸۸
AR(۲)	-۰.۶۱۲۷۹	۱.۱۰۹۸۴۸	-۰.۵۵۲۱۴۱	۰.۶۱۹۳
SIGMASQ	۰.۳۸۷۲۹	۰.۳۴۵۲۲۴	۱.۱۲۱۸۶۶	۰.۳۴۳۶
R-squared	۰.۶۷۷۵۱	Mean dependent var		۰.۵۰۵۲
Adjusted R-squared	۰.۱۴۰۰۵	S.D. dependent var		۱.۱۶۲۳
S.E. of regression	۱.۰۷۷۹۰	Akaike info criterion		۳.۴۵۰۸
Sum squared resid	۳.۴۸۵۶۵	Schwarz criterion		۳.۵۸۲۳
Log likelihood	-۹.۵۲۸۸۶	Hannan-Quinn criter.		۳.۱۶۷۱
Durbin-Watson stat	۱.۸۲۸۷۷			

منبع: یافته‌های تحقیق

۱- فرضیه اول

به‌کارگیری روش‌های معمول اقتصادسنجی در برآورد ضرایب الگو بر این فرض استوار است که متغیرهای الگو پایا هستند. وجود متغیرهای ناپایا در الگو باعث می‌شود که آزمون‌ها و تست‌های مربوطه از اعتبار و کیفیت لازم برخوردار نباشند. آزمون پایایی یکی از پیش فرض‌های لازم در برآورد مدل تحقیق می‌باشد. در این قسمت ضرایب مربوط به هر یک از متغیرهای مستقل در مدل رگرسیونی بانک صادرات ایران مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

مشاهده ضرایب حاصل از برآورد برای مدل بازده دارایی‌ها در جدول فوق نشان می‌دهد که با توجه به فرضیه اول (رابطه بین عوامل داخلی بانکداری اسلامی با بازده دارایی مثبت است)، مشاهده می‌شود که این فرضیه اثبات نشده است و بین هیچ یک از

عوامل داخلی (نسبت آنی، نسبت نقدینگی و نسبت عملیاتی) با بازده دارایی، رابطه‌ی مثبت برقرار نمی‌باشد (باتوجه به این که P هر کدام به ترتیب ۰.۹۵۳۲، ۰.۹۶۵۷، ۰.۹۱۶۱ و هر کدام با سطح اطمینان ۵ درصد این نتیجه را تأیید می‌کند). بنابراین نتیجه می‌گیریم که بین بازده دارایی و عوامل داخلی مذکور رابطه‌ای منفی برقرار می‌باشد.

۲- فرضیه دوم

مشاهده ضرایب حاصل از برآورد برای مدل بازده دارایی‌ها در جدول فوق نشان می‌دهد که با توجه به فرضیه دوم (رابطه بین عوامل خارجی بانکداری اسلامی با بازده دارایی منفی است)، مشاهده می‌شود که این فرضیه اثبات شده است و بین هر یک از عوامل خارجی (نرخ تورم، نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و نرخ سود) با بازده دارایی رابطه‌ی منفی برقرار می‌باشد (باتوجه به این که P هر کدام به ترتیب ۰.۵۵۵۸، ۰.۹۲۳۲، ۰.۷۸۷۰ و هر کدام با سطح اطمینان ۵ درصد این نتیجه را تأیید می‌کند). بنابراین نتیجه می‌گیریم که بین بازده دارایی و عوامل خارجی مذکور رابطه‌ای منفی برقرار می‌باشد.

به طور کلی می‌توان متوجه شد که عوامل داخلی با توجه به این که در بانک صادرات نسبت آنی، نسبت نقدینگی و نسبت عملیاتی بر اساس سرعت تبدیل دارایی‌ها به نقد و سرعت نقد شوندگی دارایی‌ها را بیان می‌کند، نمی‌تواند عوامل خوبی برای سنجش بازده دارایی (ROA) باشد؛ یعنی هرچه نسبت‌های نقدینگی و عملیاتی افزایش یابد، نشان می‌دهد که بازده دارایی بانک صادرات کاهش یافته و همچنین هرچه نسبت‌های مذکور کاهش یابد، افزایش در بازدهی دارایی را شاهد خواهیم بود.

همچنین در مورد عوامل خارجی می‌توان این نتیجه را گرفت که رابطه مثبت این عوامل با بازده دارایی، نشان دهنده این امر است که هر چه نرخ تورم، نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و نرخ سود (در سطح کلان بر اثر سیاست‌های پولی و مالی هم تراز با رشد واقعی این عوامل) افزایش یابد، افزایش بازده دارایی در بانکداری اسلامی صادرات رقم زده می‌شود و برعکس، اگر رشد واقعی عوامل خارجی نباشد، بانک صادرات شاهد رشد بازده دارایی نخواهد بود و این امر به نوبه خود، موجب مشکلات در تصمیم‌گیری بانک صادرات خواهد شد.

نتیجه گیری

در این پژوهش به ارزیابی شاخص سودآوری (بازده دارایی‌ها) بانکداری اسلامی صادرات ایران پرداخته شد. نتایج حاصل از تحلیل الگوی رگرسیونی حاکی از این بود که متغیر مستقل از جمله نسبت‌های نقدینگی و عملیاتی، ارتباط مثبت معناداری با سودآوری (بازده دارایی) نداشته و این ارتباط، یک رابطه منفی را بیان می‌کند و نشان می‌دهد که این نسبت‌ها، به تنهایی شاخص قابل اطمینانی جهت ارزیابی بازده دارایی‌ها نمی‌باشند و در واقع، بین سودآوری بانک صادرات و عوامل داخلی موردنظر در این پژوهش، ارتباط مثبتی کشف نمی‌شود. البته این نکته در این جا مشخص می‌گردد که غیر از این نسبت‌ها، شاخص‌های دیگری (مانند نسبت وام‌ها و تسهیلات، نسبت اندازه بانک و نسبت کیفیت دارایی‌ها) اگر به طور مکمل با این نسبت‌ها در نظر گرفته شود، می‌توان به نتیجه مطلوبی رسید. با توجه به نسبت‌های نقدینگی (جاری و آنی) همچنین مشخص می‌شود که در بانکداری اسلامی صادرات ایران، دارایی‌های جاری و نقد، نمی‌تواند بدهی‌های بانک را پشتیبانی کرده و معیار خوبی برای ارزیابی بازده دارایی‌ها باشد. علاوه بر این، در مورد شاخص عملیاتی می‌توان گفت که کل درآمد عملیاتی این بانک، نسبت به کل دارایی، از میزان تقریباً اندکی برخوردار می‌باشد که این شاخص، به تنهایی نمی‌تواند توضیح کاملی در این خصوص دهد.

در مورد عوامل خارجی (نرخ تورم، نرخ تولید ناخالص داخلی و نرخ سود) مورد استفاده در این پژوهش می‌توان به این نتیجه رسید که عوامل کلان اقتصادی، بر بانکداری اسلامی بانک صادرات، تأثیر مستقیم و مثبتی گذاشته و عوامل خارجی ذکر شده، ارتباط معناداری با بازده دارایی‌های بانک صادرات ایران داشته و همچنین این ارتباط معنادار به صورت مستقیم تأثیرگذار خواهد بود.

ذکر این نکته ضروری است که اگر عوامل کلان اقتصادی بر اساس اسلام و شریعت تعیین شود و تنها جنبه‌ی صوری و نمایشی نداشته باشد، جمهوری اسلامی ایران می‌تواند از بانکداری اسلامی بهتری برخوردار بوده و بالتبع، به نتیجه‌ی مطلوب تری نائل گردد.

فهرست منابع

- ۱) باقری، حسن (۱۳۸۵)، تحلیل عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌های تجاری (مطالعه موردی: بانک رفاه)، دوفصلنامه تحقیقات مالی، سال ۸، شماره ۲۱.
- ۲) بانک صادرات ایران www.bsi.ir
- ۳) بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش صورت‌های مالی از سال ۱۳۸۶-۱۳۹۳.
- ۴) تاری، فتح‌الله (۱۳۸۷)، روش‌های کارآمد نمودن ابزار نرخ سود در نظام بانکداری بدون ربا، نشر پژوهشکده پولی و بانکی، چاپ اول.
- ۵) خاوری، محمودرضا (۱۳۹۰)، «تحولات پیش روی بانکداری اسلامی، کارگروه راهبری طرح تحول ساختاری شورای هماهنگی بانک‌های اسلامی»، بیست و یکمین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی.
- ۶) دارابی، رویا و مولایی، محمدعلی (۱۳۹۰)، «اثر متغیرهای نقدینگی، تورم، حفظ سرمایه، تولید ناخالص داخلی بر سودآوری بانک ملت»، مجله دانش مالی تحلیل اوراق بهادار (مطالعات مالی)، سال ۴، شماره ۱۰.
- ۷) رستمی، فریبا (۱۳۹۰)، بررسی عوامل داخلی مؤثر بر سودآوری بانک کشاورزی مطالعه موردی: استان کردستان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج.
- ۸) سیدنورانی، محمدرضا، حسین امیری و عادل محمدیان (۱۳۹۱)، «رابطه علیت بین سرمایه بانک و سودآوری با تأکید بر جنبه نظارتی ساختار سرمایه»، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال ۲، شماره ۶.
- ۹) عونى، لیلا (۱۳۸۷)، شناسایی عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌های تجاری (مطالعه موردی بانک رفاه). پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد توسعه و برنامه ریزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه.
- ۱۰) فرجی، یوسف (۱۳۸۹)، پول و ارز بانکداری، انتشارات چاپ و نشر بازرگانی، چاپ ششم ۸۴.
- ۱۱) قانون عملیات بانکداری بدون ربا (۱۳۶۲)، تهران، بانک مرکزی.

- ۱۲) کتابی، احمد (۱۳۷۱)، تورم: ماهیت، علل، آثار و راه‌های مقابله با آن، سال ششم، تهران، انتشارات اقبال.
- ۱۳) گجراتی، دامودار، مبانی اقتصادسنجی، جلد دوم، چاپ هشتم، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۴) منکیو، گریگوری (۱۳۹۱)، کلیات علم اقتصاد، ترجمه: حمیدرضا ارباب، تهران: نشرنی، چاپ اول.
- ۱۵) نبی، منوچهر، سارا وفایی و جابر افتخارشاهی (۱۳۸۸)، «مطالعه تطبیقی بانکداری اسلامی و سنتی در ایران و مالزی (با رویکرد سودآوری)»، مجموعه مقالات دومین کنفرانس بین‌المللی توسعه نظام تأمین مالی در ایران، مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه صنعتی شریف.
- ۱۶) نوری بروجردی، پیمان، محمد جلیلی و فاطمه مردانی (۱۳۸۹)، «بررسی تأثیر تمرکز و سایر عوامل در صنعت بانکداری بر سودآوری بانک‌های دولتی»، فصلنامه پول و اقتصاد، سال ۳، شماره ۶.
- ۱۷) ولی‌مقدم‌زنجانی، محمد (۱۳۹۱)، «بررسی تأثیر عوامل کلان اقتصادی بر سودآوری بانک‌های اسلامی»، مجموعه مقالات ویژه نامه بیست و سومین همایش بانکداری اسلامی.

- ۱۸) Basel Committee on Banking Supervision (BCBS). (۲۰۰۰). Principles for the Management of Credit Risk; Bank for International Settlements: Basel, Switzerland.
- ۱۹) Boyd, J., Levine, R. and Smith, B. D. (۲۰۰۱); "The impact of inflation on financial sector performance", Journal of Monetary Economics.
- ۲۰) Chapra, M. (۲۰۰۸). The Islamic Vision of Development. Thoughts on Economics. The Quarterly Journal of Islamic Economics Research Bureau (Bangladesh).
- ۲۱) Idris, Asma' Rashidah and others (۲۰۱۱), "Determinant of Islamic Institutions' Profitability in Malaysia", World Applied Sciences Journal (Special Issue on Bolstering Economic Sustainability), Vol.

- ۲۲) Jaber, Jamil J. and Abdullah A. Al-khawaldeh (۲۰۱۴), "The Impact of Internal and External Factors on Commercial Bank Profitability in Jordan", International Journal of Business and Management, Vol. ۹, No. ۴.
- ۲۳) Mohammad Noor, M. A. N., N. Hayatia and B.T. Ahmad (۲۰۱۲), "The Determinants of World Islamic Banks' Efficiency: Does Country Income Level have an Impact? ", Journal of Islamic Economics, Banking and Finance, Vol. ۷, No. ۲.